

„CARE E ULTIMA CARTE PE CARE AȚI CITIT-O?...“

Vlad POHILĂ

Poate ați avut și Dvs. ocazia să auziți această întrebare. Personal, nu țin minte să o fi auzit, în ultimul timp, cel puțin, atât doar că mi-a amintit-o recent o rudă, o tânără angajată în sfera învățământului. Nu am găsit nimic deosebit în formularea întrebării, de nu mi s-ar fi spus că tocmai această propoziție inofensivă i-a fost fatală tinerei profesoare, pentru păstrarea postului la un liceu relativ prestigios din capitala noastră basarabeană. De fapt, i-a purtat ghinion, la o banală „atestare” profesională, răspunsul la întrebarea cu pricina, căci, oricât ar părea de ciudat pentru un filolog, mai tînara noastră colegă nu și-a putut aminti ce carte citise în zilele sau săptămînile dinaintea testului de calificare. Chiar dacă – vă asigur – doamna citește mult, citește mereu, în medie cîte o carte-două pe săptămînă, patru-cinci cărți pe lună, 20-30 de volume anual. Însă membrii comisiei de atestare nu știau aceste amănunte... Și dacă nu și-a amintit ce carte citise în ultimul timp, au dedus, fără ezitare, că doamna examinată citește cărți arareori sau poate numai ghidurile profesorului și alte tipărituri strict necesare în munca de toate zilele a cadrelor didactice. Nu vom discuta aici că examinătorii puteau pune și altfel problema, adică să-i pună vreo întrebare suplimentară, dacă doreau să afle cît de mult sau cît de atent citește literatură extraprogram; nu vom insista nici asupra amănuntului că doamna cu ghinion, adică cea examinată, ar fi trebuit să iasă cumva din situație – avînd mai bine de un deceniu vechime de muncă în sfera învățământului și cîteva „atestări” similare, fie și mai puțin severe. La o adică, putea să vorbească în fața comisiei despre orice altă carte, pe care a citit-o în cei vreo 30 de ani de vechime în ale lecturilor.

S-ar părea că nici întrebarea buclucașă nu trebuia luată de noi în seamă. Or, întrebarea, ațt de simplă, putea să pună în încurcătură – la vreu interviu sau la vreo atestare profesională – și pe o bibliotecară. Tocmai de aceea am decis să examinăm „problema” din punctul de vedere al lucrătorilor sferei bibliotecare. Căci, orice s-ar spune, e o problemă, mai mare sau mai mică.

Dacă e să mă gîndesc mai bine, aș fi ezitat și eu să răspund la cea mai inofensivă întrebare pentru un *homo legens* (din latină: om cititor; om pasionat de lectură): **Care e ultima carte pe care ai citit-o?...** (cu posibile variante similare: *Ce carte ai citit în ultimul timp?* sau: *Ce carte ai citit / citești zilele acestea?* etc.).

Abordarea acestui subiect m-a făcut să caut resorturile, premisele ezitării sau chiar ale eșecului în a răspunde la ipotetica întrebare despre ultima carte citită recent. Vorba e că eu unul citesc concomitent cîteva cărți: una abia de apuc să o răsfoiesc, alta o citesc pînă pe la jumătate după care, dintr-un motiv sau altul, îmi încetinesc ritmurile lecturii, dacă nu amîn chiar finisarea ei; a treia carte, în același segment temporal, o „parcurg” pentru a-mi face o imagine despre mesajul ei, despre capacitatea autorului de a pasiona cititorii; a patra carte mi-a nimerit în mîini pentru a verifica vreun citat, poate pentru a preciza scrierea unui nume prezent în respectivul text; a cincea carte poate să mă intereseze doar din punctul de vedere al metaforei, dialogului ori monologului, artei portretizării etc. Apoi, există și cărți pe care în genere nu le-am citit pînă la capăt – fie din lipsă de timp, fie din motivul că lectura merge greu, fie că nu am avut răbdare, puteri, interes, curiozitate, plăcere de a le termina.

Oricine recurge la acest procedeu – de a citi concomitent, în paralel, cîteva cărți – va fi de acord că „metoda” în cauză generează anumite „dificultăți de opțiune”, mai simplu spus – ea ne poate pune în încurcătură atunci cînd trebuie să răspunzi exact și prompt ce carte ai citit în ultimul timp. Altă problemă constă în faptul că nu toate cărțile pe care le citești te impresionează în egală măsură, încît să le comentezi în amănunt, să-ți împărtășești cu entuziasm impresiile despre ele. În fine, atunci cînd trece în revistă lecturi mai vechi sau mai noi, oricine poate avea un *lapsus lingvae* sau *unlapsus memoriae* – de moment sau, posibil, de durată mai lungă. Cam acestea ar fi cauzele care pot genera situații neplăcute, penibile: să nu-ți amintești titlul cărții (eventual, și numele autorului) asupra căreia te-ai aplecat nu prea de mult.

Din rîndurile de mai sus, răzbat anumite concluzii ce pot fi percepute și ca niște aspecte sau chiar probleme ale lecturii. Una ar putea fi numită **rostul lecturii**. Într-adevăr, **de ce citim?... Pentru a ne informa** – așadar, citim cu un scop practic, utilitar, egoist. **Pentru a avea o satisfacție estetică** – este alt scop al lecturii, mai puțin practic, dar la fel de egoist, individual, strict personal, intim. Alte premise pentru a face lecturi: ca să cunoaștem un domeniu sau un spațiu necunoscut, cu care viața ne pune în contact; ca să ne întregim o imagine obținută după ce vedem un film, un spectacol, ascultăm un concert, o emisiune ș.a.m.d.; pentru că o carte sau un autor sînt în vogă și dorim să fim în pas cu moda etc. Observăm că motivele pentru lectură pot forma liste lungi de tot. Oricîte ar fi acestea, însă, primele două, în genere, prevalează în cam toate comunitățile și chiar în toate timpurile.

O altă problemă ce s-ar impune, în context, ar putea fi calificată ca **necesitatea unei ordonări a lecturilor**, inclusiv sub aspect cronologic. Am colegi, rude, cunoștințe care țin o evidență a cărților citite (ca și a celor împrumutate de la alții sau pe care le împrumută altora) și nu pot decît să le spun bravo pentru acest efort minim, dar extrem de util din mai multe puncte de vedere. În anii de facultate și imediat după absolvirea universității aveam și eu un asemenea „registru” (era, de fapt, un elementar jurnal de lecturi) – nu știu de ce mi se părea că a face, într-un caiet special, lista lecturilor curente este la fel de necesar cum ai înscrie într-o agendă adrese ori numere de telefon trebuincioase. Mai tîrziu, însă, lipsit fiind de rigoarea necesară unei evidențe, am început să fac niște „adnotări” privind lecturile care m-au impresionat mai mult; mai apoi, am renunțat și la aceasta, și o spun acum cu mare regret, deoarece ar fi constituit, acele rînduri scrise în grabă, un jurnal de lecturi foarte valoros, pentru mine, cel puțin. Ferice de cei care găsesc timp și răbdare pentru a fixa pe pagini de caiet sau de calculator evenimentele ce se perindă zi de zi, atribuind atenție și lecturilor. Fac această constatare mai ales pentru tinerii care încredințează, zilnic, ore în șir, internetului, subapreciind importanța tinerii și a unei cronici, a unui fals jurnal cu impresii sau a unui registru al evenimentelor ce se perindă, printre ele aflîndu-și loc și lecturile curente.

Să revenim însă la așa-zisa problemă a ultimei cărți citite. Are omul nevoie să rețină în memorie – și să evoce, ori de cîte ori e cazul, fără ezitare, fără greș – titlul unei / unor cărți citite recent? Probabil, este necesar ca respectiva carte să-ți fie utilă, să te ajute, să te salveze într-o situație complicată – și atunci, titlul ei, ca și numele autorului, poate și episoade din conținutul ei, vor stăruii timp îndelungat în memorie, care este tot mai selectivă, față cu avalanșa, în continuă creștere, de informații pe care sîntem nevoiți să o „prelucrăm”, iar în multe cazuri – să și o înmagazinăm. Așadar, e nevoie de o premisă ce ar rezida din **utilitatea cărții**, din caracterul ei pur pragmatic. Eu însumi am avut o serie de cărți „salvatoare”: bunăoară, un manual de logică pentru licee din România, care a completat perfect cunoștințele din manualul universitar de la Chișinău, din care mă pregăteam pentru examen, în anul trei de facultate. Și la alte examene, mai mult ale vieții decît pentru confirmarea studiilor, în repetate rînduri am beneficiat de informații sau de idei risipite în cărți.

Așadar, în prim-plan se plasează gradul de utilitate al cărții, caracterul practic al lecturilor. Dar nici pe departe nu toată lumea citește pentru a trage foloase; mulți fac lecturi pentru plăcere, pentru delectarea sufletului, poate și a rațiunii.

Și întrebări de acest gen: **Care e ultima carte pe care ai citit-o?... (Ce carte ai citit în ultimul timp? sau: Ce carte ai citit / citești zilele acestea? etc.)** au în vedere, cred eu, nu atît ultima carte pe care a citit-o cineva în plan cronologic; cît mai ales – cartea ce te-a impresionat deosebit de puternic, te-a tulburat profund, încît lectura ei mai stăruie în memorie peste luni, poate chiar peste ani – pînă în ziua cînd ai fost întrebat despre aceasta.

De-a lungul anilor, am „adunat” o listă enormă de cărți a căror lectură m-a mișcat, m-a impresionat, m-a emoționat, m-a răvășit, uneori pînă la lacrimi (lacrimi de tristețe sau îndurerare, dar și de bucurie, de voie bună!). Și acum țin minte cu toată claritatea nu numai timpul, dar și locul, circumstanțele în care am citit cărți ce m-au marcat profund în diferite etape ale existenței. *Frunze de dor* de Ion Druță, *Singur*

pe lume de Hector Malot, *Tăunul* de Ethel Lilian Voynich, *La Medeleni* de Ionel Teodoreanu – iată doar câteva titluri care mi-au încălzit adolescența, tot așa cum, într-un fel mi-au și înnobilit-o, în ultimele clase de școală generală, poeziile unor autori „de după Eminescu”: Octavian Goga, Ion Minulescu, George Topîrceanu, Alexandru Macedonski, poezii a căror cantabilitate îmi suna în cap, în urechi, în suflet – îndelung, ore și chiar zile în șir!... Și tocmai când mi se părea că știu bine creația lui Eminescu, prin anul trei de facultate, colegul de promoție Tache Costenco (da, fiul scriitorului deportat printre primii în Basarabia invadată de sovietici), mi-a încredințat un volum editat prin 1930, la București, numit cu totul ciudat pentru „un suflet de poet” (după cum scria Hasdeu în necrologul din iunie 1889): *Opera politică*. Un volum care m-a făcut să declar, disperat: „Nu știu nimic!”; o carte ce mi-a răsturnat – nu mai puțin decât *Viața lui Mihai Eminescu*, de G. Călinescu – viziunea ce mi-o înfiripasem despre Poetul național al românilor. Aveam deja în spate lecturi din Boccaccio și Dante, Shakespeare și Cervantes, Goethe, Voltaire, Hugo, Balzac, Maupassant, Dostoievski, Cehov; veneau la rînd alte revelații, numite Thomas și Heinrich Mann, Marcel Proust și Franz Kafka, Albert Camus, Mihail Bulgakov și Gabriel Garcia Marquez, Franoise Sagan (*Vă place Brahms?*) și Erich Segal (*Love Story = Poveste de dragoste*)... Aceste *Săgeți* de Petru Cărare și povestirea *O zi din viața lui Ivan Denisovici*, a lui Soljenițin, citite prin 1973, m-au inițiat și în materia de disidență literară, amplu discutată pe atunci, fie și în surdină, mai mult.

Aceste lecturi, făcute în proporție covârșitoare în română, le datorez în mare parte rudelor refugiate în dreapta Prutului în fatidicele veri ale anilor 1940 și / sau 1944. Nu mai puțin însă – și „Sălii de literatură străină” a Bibliotecii Republicane (acum, Națională), unde se împrumutau și cărți românești, adică cele editate în România, burgheză sau socialistă, nu mai conta. Și – nu în ultimul rînd – „deplasărilor”, escapadelor pe care le făceam, în studenție, la Cernăuți și Odesa, apoi și la Kiev, Leningrad (azi Sankt Petersburg), Moscova, în oricare alt oraș mare din imensul imperiu sovietic. Astfel, am înțeles ce literatură fascinantă avem și noi, „după Eminescu” – nu mă mai săturam să citesc din M. Sadoveanu, Camil Petrescu, L. Blaga, Marin Preda, Nicolae Breban; din Stănescu și Sorescu, Păunescu și Ana Blandiana. În ultimul an de facultate, dar poate imediat după licență, am descoperit un șir de literaturi „mici” care, la o cunoaștere mai aprofundată s-au dovedit a fi atît de mari! – autori și opere din spațiul slav, din cel baltic, din cel balcanic, din cel scandinav sau din cel oriental. La nici un an după absolvirea facultății am avut norocul de a citi pe îndelete Sfînta Scriptură, textul canonic. Și, într-o noapte, după ce terminasem de citit Evangheliile, mi s-a arătat în vis, foarte real, foarte viu, Însuși Iisus Hristos. Nu a fost o halucinație ci, la sigur, era efectul puternicei tulburări ce o trăisem citind aceste cărți sfînte.

Am dat și peste cărți cu ale căror personaje „am stat de vorbă”, uneori îndelung, căutînd precizări, deslușiri, confirmări sau infirmări pentru anumite supoziții, întrebări, dileme, ba chiar și doleanțe. Au fost cazuri cînd am dialogat pe aceeași notă a confidențialității și cu autori de cărți îndrăgite; uneori am discutat și cu prefațatorii, traducătorii, editorii... Aceste discuții erau întrerupte, de regulă, de lectura altei cărți de același autor, după care dialogul era reluat, la altă tensiune, uneori se și întrerupea, ajungînd la o limită, poate la un punct terminus. Dar care stație terminus? Așa ceva este pe pămînt, în cartierele mărginașe ale Chișinăului sau ale Bucureștilor, dar nu există stație terminus în Împărăția Cărților, în Regatul Lecturilor!

...Iar dacă vă întrebă cineva, cu un scop anume sau fără nici un scop, care este ultima carte citită, vă recomand să vă îndreptați gîndul la două categorii de cărți citite: cele care v-au fost utile în viața cotidiană și cele care au fost de folos sufletului. Celelalte, toate celelalte, nu sînt decît niște categorii complementare, esențele conținîndu-se în cele două, mai sus amintite.